

Rued Langgaard: Symfoni nr. 10 *Hin Torden-Bolig* (BVN 298)

Kritisk førsteudgave ved Bendt Viinholt Nielsen

Udgiverens forord om værket

Motto:

"Hvis det nu lokker jer

mod Klippens rædselssvangre Tinde -" (af Shakespeare: *Hamlet*, akt 1, scene 4 i Niels Møllers oversættelse)

Symfonien blev ifølge Langgaards manuskriptdateringer påbegyndt i foråret 1944. Et foreliggende ubetegnet udkast til de første tre takter er imidlertid dateret allerede i marts 1943. Hele kompositionen blev skitseret i Ribe i dagene fra den 8. til den 18. august 1944, og det renskrevne partitur blev slutdateret i Ribe den 20. februar 1945.

Titlen henviser til klippehalvøen Kullen (Kullaberg) i Skåne, Sverige. Udtrykket er konstrueret af Langgaard ud fra en Kullen-beskrivelse i Steen Steensen Blichers (1782-1848) Ossian-inspirerede *Jyllandsreise i sex Døgn* (1817):

"[...] hiin Klippe,

Der hænger sort som en Skye over skummende Brænding,

Hiint skumle Fjeld er ej af mit Fødelands Bakker [...]

Saa mørke og nøgne er' ei mine løvtakte Høje,

Som denne Bjergryg, Blæstens og Tordenens Bolig."

Rued Langgaard kendte Kullen fra sine årligt tilbagevendende sommerophold, især i fiskerbyen Arild, i perioderne 1898-1908 og 1931-39. Efter krigen (og tilblivelsen af symfoni nr. 10) kom han igen, 1946-51. Den énsatsede symfoni skildrer Kullens natur i en række stemningsbilleder med vægt på det dramatiske og storladne, sådan som titlen antyder.

Mottoet fra *Hamlet* er fra Horatios advarsel til Hamlet om, at faderens genfærd, som de ser på Kronborgs bastioner, måske vil lokke Hamlet i døden. Langgaard havde en idé om, at den klippe, der nævnes i Niels Møllers danske oversættelse, måtte være Kullen, der jo kan skimtes fra Kronborg (på den anden side af Øresund) – idet der ved Kronborg jo kun er en flad sandstrand. Hensigten med mottoet er dog givetvis ikke kun denne højst tvivlsomme Kullen-reference. Det fremgår af et par titelforslag til symfonien - *Den flyvende Hollænder* og *Flyvende Hollænder over Kullen* - at Langgaard opfattede værket, med dets klare mindelser om Wagner og Richard Strauss, som en art fantom-musik. Ny musik af en så konservativ observans var ikke velset i de toneangivende kredse i samtidens danske musikliv, og mottovalget skal utvivlsomt opfattes som en kommentar til denne situation. Altså en ironisk hentydning til, at lytteren kan risikere at blive tiltrukket – ligesom Hamlet af genfærdet – af denne 'farlige', appellerende genfærdsmusik. Inden for komponistens egenartede og specielle univers smelter billedet af Kullen og den genkomponerede, romantiske musik sammen med anelsesfulde apokalyptiske forestillinger, hvilket synes at være baggrunden for det 'symbolske' citat til slut af dommedagsalmen "Zions Vægter hæver Røsten" (t. 776-778; melodi af Philipp Nicolai, 1556-1608).

Straks efter fuldførelsen sendte Langgaard symfonimanuskriptet til Statsradiofonien (nu Danmarks Radio) med henblik på opførelse. Radioen kvitterede 28. februar 1945 for modtagelsen af værket, der på det tidspunkt bar tilnavnet *Pastoraler*. Den 3. marts 1945 blev manuskriptet returneret til komponisten med afslag om opførelse, men den 20. december samme år modtog Statsradiofonien atter manuskriptet som programforslag fra den utrættelige Langgaard, denne gang med titlen *Hin Torden-Bolig*. Af dirigenten Emil Reesens og musikchef Peder Grams kommentarer på aktstykkerne (i Danmarks Radios arkiv) fremgår det, at man ikke kunne blive helt enige om, hvorvidt det var samme symfoni, som den man nogle måneder tidligere havde afvist! Om værket blev bedømt igen er uvist; det næste dokument i sagen er et telegram fra Langgaard med følgende ordlyd afsendt fra Ribe den 1. februar 1947: "Vil Radioen udskrive Nr. 10 i København for min Regning og opføre den betitlet Den flyvende Hollænder. R. Langgaard". Måske var det ved den Langgaard-interesserede dirigent Launy Grøndahls mellemkomst at stemmerne blev udskrevet som foreslået og symfonien uropført (under titlen *Hin Torden-Bolig*) i radioen den 22. juli 1947. Der var tale om en direkte transmitteret studieopførelse uden publikum og med Grøndahl som dirigent. Langgaard ferierede den pågældende sommer i Ordrup (Charlottenlund) og har utvivlsomt overværet såvel indstudering som opførelse.

Andenopførelsen af symfonien – den første koncertopførelse – fandt sted 27. august 1977 i Tivolis Koncertsal med Radiosymfoniorkestret dirigeret af Ole Schmidt. Denne opførelse blev 1985 udgivet på LP som den første indspilning af symfonien (Danacord DACO 230). Nærværende kritiske udgave blev første gang opført 11. januar 2001 i Radiohusets koncertsal med Radiosymfoniorkestret under ledelse af Thomas Dausgaard og er indspillet af samme på Dacapo 8.224182 (2001).

© *Bendt Viinholt Nielsen, december 2000 (dec. 2002)*